

Nytt liv i Sverige

En introduktion för gode män till ensamkommande barn
och särskilt förordnade vårdnadshavare -
Svenska Röda Korset och Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare

Svenska Röda Korset
Besöksadress: Hornsgatan 54
Postadress: Box 17563, 118 91 Stockholm
Telefon: 08-452 46 00
E-post: info@redcross.se
Hemsida: www.redcross.se

Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare
Besöksadress: Frejgatan 75
Postadress: 113 26 Stockholm
Telefon: 08-556 068 30
E-post: info@rfs.se
Hemsida: www.rfs.se

ISBN 978-91-977519-8-8
Omslagsfoto: Elis Hoffman. Barnen på bilden har ingen koppling till skriftens innehåll.
Redaktör och layout: RFS
Grafisk formidé: Qi-Media AB
Skribenter: Svenska Röda Korset och RFS
Tryck: Åtta 45, Stockholm februari 2016

Innehåll

Trygg start i okänt land	3
Med uppdrag att företräda	4
Ansvar för ekonomi.....	5
”Jag har lärt mig massor av barnen”	7
Sätter barnets behov i fokus	8
Samarbete och förväntningar	10
Kontinuitet i uppdragen	12
”När vi samarbetar fungerar det jättebra”	13
Godmanskapet kan bli tydligare	14
När uppdraget upphör	15
Efterforskning av anhöriga	16
Familjeåterförening	17
Ansvarsområden	18
Elevhälsan stödjer barnets utveckling	21
Våga ställ krav - för barnen och ungdomarna förväntar sig det!....	22
Lagar och regler.....	24
Lästips.....	25
Länkar	26
Ord och begrepp.....	26

Personerna på bilden har ingen koppling till texten. Foto: Scandinav bildbyrå/Jörgen Wiklund

Trygg start i okänt land

I din hand håller du en uppdaterad version av Nytt liv i Sverige – en introduktion till uppdraget som god man för ensamkommande barn och särskilt förordnad vårdnadshavare.

Ensamkommande barn i Sverige har rätt till en god man som agerar som både förmyndare och vårdnadshavare. Lagen om god man för ensamkommande barn trädde i kraft 2005 och syftade till att stärka skyddet för ensamkommande barn. Även om de ensamkommande barn som kommer till Sverige ofta är ungdomar benämns de i skriften oftast som barn – alla är juridiskt sett barn tills de är 18 år.

När barnet har fått uppehållstillstånd ska en särskilt förordnad vårdnadshavare tillsättas fram till barnets 18-årsdag enligt

föräldrabalken. Även om det i skriften genomgående är begreppet god man som används är många texter relevanta också för den som har uppdrag som särskilt förordnad vårdnadshavare.

Den första versionen av introduktionen Nytt liv i Sverige är framtagen i det utbildningsprojekt som Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, RFS, och Svenska Röda Korset, SRK, tillsammans genomfört. Utbildningsprojektet som påbörjades 2008 och avslutades i juli 2012 möjliggjordes med medel från Allmänna arvsfonden och Europeiska flyktingfonden.

I denna introduktion finns information om hur myndigheter och organisationer arbetar med ensamkommande barn. Här berättar en god man samt ungdomar

själva om vad som krävs för att godmanskapet ska fungera bra. Det finns också en sammanställning av relevanta lagar, checklistor, tips på litteratur och viktiga hemsidor.

I denna uppdaterade version finns en text om efterforskning av anhöriga och familjeåterförening och på vilket sätt en god man kan vara barnet behjälplig kring detta.

Förhoppningen är att Nytt liv i Sverige bidrar till att konkretisera uppdragen för gode män och särskilt förordnade vårdnadshavare och inspirera till uthållighet, mod och handlingskraft – för barnens bästa!

CHECKLISTA UNDER UPPDRAGET

- ansöka om uppehållstillstånd för barnet om inte offentliga biträdet gjort det
- ta tillvara barnets rättigheter och ta hänsyn till barnets synpunkter
- närvara på möten med Migrationsverket
- närvara på möten med socialtjänsten
- kontakta och närvara på möten med offentliga biträdet
- ha regelbunden kontakt med barnet, boendet och skolan
- bevaka att barnets skolgång fungerar
- närvara vid möten med skolan
- närvara på möten med boendet
- se till att barnet får en kallelse och går till hälsoundersökning, följ med första gången
- boka tid hos tandläkare
- se till att barnet får den tillsyn som behövs
- bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter
- ingripa om barnet riskerar att komma till skada
- omgående polisanmäla om barnet försvinner
- vid behov ansöka om stödsatser enligt SoL eller LSS
- medverka i samtal med polis om barnet utsatts för eller utför brott
- ansöka om pass vid uppehållstillstånd
- meddela Skatteverket och överförmyndaren vid uppehållstillstånd (görs så snart barnet fått bevis om uppehållstillstånd)
- sök stöd för efterforskning och familjeåterförening, om barnet vill.

Med uppdrag att företräda

Överförmyndarna i kommunerna utser en god man till varje ensamkommande barn. Den som utses till god man för ett ensamkommande barn ska uppfylla de allmänna krav som föräldrabalken ställer på en god man. Personen ska vara "rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig".

En god man för ensamkommande barn ska tala och skriva svenska obehindrat och ha god insyn i det svenska samhället. Det är också lämpligt med kunskaper om barns behov i olika åldrar och att vara lyhörd för barns utsatthet. Det är även viktigt att ha kännedom om utlänningsärendens gång under en asylprocess. Personen som är intresserad av uppdraget kontrolleras mot Polismyndighetens belastningsregister och hos Kronofogden.

Gode mannen "ett nav"

Ett vanligt uttryck är att gode mannen ska vara det nav kring vilket barnets angelägenheter samordnas. Den gode mannen träder in i barnets föräldrars ställe och agerar både som vårdnadshavare och förmyndare, men ska inte vara en mamma eller pappa.

Uppdraget innebär att den gode mannen har rätt och skyldighet att bestämma i alla frågor som rör barnets angelägenheter, personliga såväl som ekonomiska och rättsliga. En god man har däremot inte ansvar för den dagliga omvårdnaden och har inte någon försörjningsplikt.

Ansökningar och möten

Migrationsverket ser till att barnet får ett offentligt biträde som företräder barnet i asylprocessen. Den gode mannen ska ansöka om uppehållstillstånd för barnet, om det offentliga biträdet inte redan gjort det. Gode mannen ska närvara på möten med

Migrationsverket, socialtjänsten, det offentliga biträdet, skolan och polisen och företräda barnet i dessa sammanhang.

Gode mannen ska se till att barnet går på en första hälsoundersökning och får tid hos tandläkare, samt följa upp ytterligare behov av vård. Den gode mannen kan boka besöken eller se till att boendet gör det. Gode mannen bör följa med på första hälsoundersökningen, sedan kan boendet följa med. Den gode mannen ska lämna sitt samtycke i medicinska frågor.

Involvera barnet

Den gode mannen bör alltid ta hänsyn till barnets/ungdomens synpunkter och önskemål i den mån det är rimligt med tanke på barnets ålder och mognad. Gode mannen omfattas inte av någon tystnadsplikt, men bör självklart inte föra vidare sådant som barnet berättar i förtroende eller information som kan skada barnet.

Om barnet utsätts för brott eller begår brott ska den gode mannen se till att barnets talan förs på bästa sätt i rättegångsprocessen.

Skola och boende

Ensamkommande barn har inte skolplikt, men samma rätt till utbildning som alla andra barn i Sverige. Det är den gode mannens uppgift att bevaka att skolgång och utbildning fungerar på bästa sätt och att närvara vid utvecklingssamtal.

Kommunen ansvarar för att ordna boende för ensamkommande barn, i familjehem eller HVB-hem (hem för vård och boende). För barn i åldrarna 16-20 år finns även stödboende. Gode mannen ska vara delaktig i planeringen och samtycka till placeringsbeslutet.

Ansvar för ekonomi

Efterforska familj

I de allra flesta fall förutsätts att barnet har det bäst hos sina föräldrar. Den gode mannen ansvarar inte för att efterforska barnets familjemedlemmar, men ska medverka till att barnet får kontakt med sina nära anhöriga och verka för en eventuell familjeåterförening. Läs mer på sida 16-17.

Särskilt förordnad vårdnadshavare

Om barnet är under 18 år när det får uppehållstillstånd i Sverige, permanent eller tillfälligt, har barnet rätt till en särskilt förordnad vårdnadshavare.

En del gode män väljer att fortsätta som särskilt förordnade vårdnadshavare för barnet. Om barnet kort efter beviljat tillstånd ska fylla 18 år kan den gode mannen kvarstå till myndighetsdagen.

Uppdraget som särskilt förordnad vårdnadshavare påminner mycket om uppdraget som god man för ensamkommande barn. Även om det för den särskilt förordnade vårdnadshavaren blir mer fokus på att bevaka skolgång, boende och tillsammans med barnet och socialtjänsten göra en långsiktig planering.

Socialtjänsten rekryterar

Socialtjänsten har ansvar för rekrytering av särskilt förordnade vårdnadshavare, men flera myndigheter är inblandade. Socialtjänsten utreder vem som är lämplig, tingsrätten förordnar särskilt förordnad vårdnadshavare och överförmyndaren har tillsyn över förmyndarskapet.

Foto: Fotosearch

Personerna har ingen koppling till texten.

CHECKLISTA EKONOMI

- förvalta barnets egendom
- skapa en förteckning över barnets tillgångar
- ansöka om dagarsättning och särskilt bidrag från Migrationsverket
- ansöka om LMA-kort hos Migrationsverket
- göra budget tillsammans med barnet
- fatta beslut vid större köp
- ansöka om bankkort och öppna bankkonto när barnet fått uppehållstillstånd
- ansöka om studiebidrag och vid behov ekonomiskt bistånd när barnet fått uppehållstillstånd
- teckna eventuellt hyresavtal

Den gode mannen ansvarar för barnets ekonomi.

Inom två månader ska den gode mannen skapa en förteckning över barnets tillgångar och rapportera det till överförmyndaren.

Det är den gode mannen som ansvarar för att ansöka om dagarsättning och särskilt bidrag från Migrationsverket, till exempel för vinterkläder. Barnet får sedan ett bankkort där Migrationsverket sätter in den dagliga ersättningen.

Det kan vara lämpligt att komma överens om att barnet får ta ut ett visst belopp av dagarsättningen som fickpengar, till exempel 150 kronor per vecka. Tänk på att barn har olika vana vid att själv hantera pengar och kan behöva hjälp med att lära sig detta, kanske även stöd från personal från boendet eller från familjehemmet.

Om barnet vill köpa varor eller tjänster som inte fickpengarna räcker till ska gode mannen först tillfrågas och ge sin tillåtelse.

Barnet har rätt till barnbidrag när det fått uppehållstillstånd, samt studiebidrag mellan 16-20 års ålder. Gode mannen ska ansöka om studiebidraget och extra tillägg från CSN. Om behov finns kan även ansökan om ekonomiskt bistånd från socialtjänsten göras.

Om det blir aktuellt med eget boende och hyra av lägenhet före 18-årsdagen, ska den gode mannen hjälpa barnet att teckna hyreskontrakt och öppna bankkonto.

“Jag har lärt mig massor av barnen”

Att vara god man för ensamkommande barn och unga är både roligt och utvecklande, tycker Anders Dahlgren, medlem i Örebro frivilliga samhällsarbetare.

Det var år 2011 som Anders tog sitt första uppdrag som god man för en ensamkommande pojke från Somalia. Ett uppdrag som upphörde efter bara några veckor då pojken flyttade till en annan kommun. Sedan dess har Anders haft sju uppdrag, just nu har han två pojkar, 13 och 15 år, från Afghanistan.

Vad är viktigt att tänka på vid ett nytt uppdrag?

– Vid första mötet brukar jag berätta lite om mig själv. Jag förklarar att jag inte är en tjänsteman som ska fatta beslut, utan är en vanlig samhällsmedborgare som gör det här frivilligt. Det tror jag är en trygghet för barnen, för när de är nya här i landet har de så många olika myndighetskontakter. Min upplevelse är att det i början är svårt att förstå vad alla de här människorna är till för, berättar Anders.

När Anders träffar ett nytt barn eller ungdom vet han ingenting om barnets bakgrund, bara var barnet kommer ifrån och att det sökt asyl i Sverige.

– Jag försöker alltid vara neutral och skaffa mig en egen bild av personen.

Inför första mötet förbereder Anders en checklista över vad han ska göra under asylprocessen som han går igenom tillsammans med barnet och en tolk. Han skriver även ut Migrationsverkets folder om att söka asyl på barnets språk

Hur bygger du som god man en bra relation med boende/skola?

– Jag tänker att det är bra att ha en positiv attityd och att utgå ifrån att alla gör så gott de kan. Även om man inte är överens går mycket att lösa.

När det gäller samarbete med skola ser Anders till att vara med första skoldagen för att träffa läraren. Sedan är det viktigt att även gå på föräldramöten och utvecklingssamtal. Ibland behöver gode mannen bevaka barnets rätt till modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål, säger Anders.

För att skapa bra relation med HVB-boendet har Anders gått samman med andra gode män för att framföra sina synpunkter till boendet. En annan fråga som kan vara bra att stämna av i en godmansgrupp är hur mycket pengar det är rimligt att ungdomarna själva får förfoga över. Men att försöka skapa millimeter-rättvisa är inget Anders tror på.

– Om alla gode män skulle göra exakt lika kanske det skulle bli en sorts institutionskänsla för barnen. Det är bra att det finns utrymme att göra lite olika bedömningar, eftersom alla har olika behov och olika grad av självständighet. Så är det ju även för barn och unga som bor med sina föräldrar, olika familjer har olika vanor och värderingar.

De barn som Anders kommit i kontakt med har inte alltid visat hur de mår.

– Jag upplever att de inte vill sära mig eller boendepersonalen, vilket gör att det är svårt att få veta om något inte fungerar. Men efter ett tag lär de sig att det är okej att säga vad de tycker, berättar Anders.

En av de sju ungdomar Anders haft var traumatiserad och suicidbenägen. I det fallet kontaktade Anders boendepersonal och skolkurator för att ungdomen skulle få hjälp, men också för att själv få

stöd i hur han som god man kan agera.

Alla de barn och unga som Anders hjälpt har fått PUT, permanent uppehållstillstånd, vilket brukar innebära en stor lättnad. Beslutet innebär att barnet kan börja fokusera på att bygga sitt liv här.

– Ibland blir det nya svackor då tillvaron här känns väldigt tung. Skolan är ju ett långt projekt och de saknar sin familj. Samtidigt är de mitt uppe i en frigörelseperiod då de ska lära sig att bli självständiga. Men för alla mina (barn) har det på sikt gått bra.

Vid beslut om PUT ska istället en särskilt förordnad vårdnadshavare tillsättas fram till 18-årsdagen.

– Om ungdomen vill känns det naturligt att fortsätta i den rollen, det är en trygghet för dem att någon de lärt känna finns kvar. Men det är också bra att kunna byta när det inte fungerar, tycker Anders.

Hur kan lokalföreningen användas som stöd i uppdraget?

– Det är viktigt att träffa andra med liknande uppdrag för att byta erfarenheter och inte bara sitta ensam och klura. – Avslutningsvis – om du tar ett sådant här uppdrag kommer du att lära känna dig själv mer! För mig har det varit en sorts personlig utveckling och jag har lärt mig massor av barnen, säger Anders.

Anders tips till nya gode män

- ✓ Skapa en pärm för barnets viktiga dokument
- ✓ Skriv dagboksblad – för att kunna svara på frågor längre fram
- ✓ Skapa lista på viktiga kontakter för barnet
- ✓ För kassabok – kolla kortets saldo varje månad
- ✓ Tipsa barnet om fritidsaktiviteter
- ✓ Var med i en RFS-förening för att få försäkring.

Sätter barnets behov i fokus

Tid och ersättning

Uppdraget som god man åt ett ensamkommande barn kan vara tidskrävande. En god man som har ett heltidsarbete får räkna med att ibland ta ledigt för att åka på möten med Migrationsverket, skolan, och vissa läkar- och tandläkarbesök. Uppdraget ger ett visst arvode, men god man ersätts inte för förlorad arbetsförtjänst. Tidsåtgången varierar mycket mellan uppdragen beroende på barnets behov.

I Örebro kommun ska alla gode män för ensamkommande barn genomgå en webbutbildning som finns på SKL:s hemsida. Gode männen bjuds även in till en utbildning på överförmyndarkansliet. Då informeras de bland annat om vad som ingår i uppdraget och vad en god man får ersättning för. Därefter kan de erbjudas ett första uppdrag. Vissa månader lägger en god man ner mer tid på uppdraget och andra månader tar uppdraget mindre tid i anspråk.

Överförmyndaren i Örebro ger sedan många år arvode med ett schablonbelopp per månad. Fördelen är då att gode männen vet vad de får i ersättning varje månad, samt att det tar mycket mindre tid att administrera arvodesräkningarna. I Örebro får gode män extra ersättning för heldagsresor i uppdraget.

Kolla vad som gäller i din kommun!

Örebro kommun har många års erfarenhet av att ta emot ensamkommande barn.

När ett ensamkommande barn tagit kontakt med svenska myndigheter ska överförmyndaren enligt lag förordna en god man för att "ansvara för barnets personliga förhållanden och sköta dess angelägenheter".

Migrationsverket eller socialnämnden i kommunen där barnet vistas kan ansöka om god man. Överförmyndaren kan också själv initiera ett ärende om de får reda på att ett asylsökande barn vistas i kommunen.

Den gode mannen ska förordnas så snart det är möjligt. Enligt lagen ska överförmyndaren ge barnet tillfälle att yttra sig om den föreslagna gode mannen "om det kan ske". I Örebro är rutinen att föreslagen god man och barnet träffas för att båda ska ge sitt samtycke.

- Ambitionen är naturligtvis att utse en god man så snabbt som möjligt, men vi anser det viktigt att alla barn ska få ge sitt samtycke till den föreslagna gode mannen. Att tillsätta en god man väldigt snabbt är inte ett självändamål. Det måste bli en väl fungerande kontakt, säger Ann-Catrin Svantes Ohlson, kanslichef på överförmyndarkansliet i Örebro.

Om till exempel en gravid ung flicka har önskemål om en kvinnlig god man så föreslår överförmyndarkansliet en kvinna i det ärendet.

- Vi tycker att det är viktigt för båda parter att få "tacka ja" till varandra och

uppmärksammar alltid de gode männen att ta kontakt med barnets boende samma dag för att boka in tid för första träffen, fortsätter Ann-Catrin.

På överförmyndarkansliet i Örebro arbetar elva personer med olika kompetenser och bakgrund. Personalsammansättningen är en medveten strategi. Här finns yrkesverksamma med socionom-, ekonom-, vård-, bank-, pedagog-, rättsvetar- och revisionserfarenhet.

Syftet är att kunna förstå olika huvudmäns behov. Tre av handläggartjänsterna är helt inriktade mot ensamkommande barn och andra barnärenden, men flera anställda har barnkompetens för att det alltid ska finnas någon tillgänglig om ordinarie handläggare är sjuk eller på semester.

Överförmyndarhandläggarna ser ingen konflikt i att utöva tillsyn i enskilda ärenden och att utbilda gode män på ett generellt plan. Alla typer av godmanskap kräver utbildning på en generell nivå. Men, eftersom överförmyndarnämnden är en tillsynsmyndighet får det inte uppfattas som att den ger specifika råd i ett enskilt ärende. Ofta hänvisar överförmyndarhandläggarna vidare till andra myndigheter, som Migrationsverket eller socialtjänsten.

Örebro kommun har satsat på att ge de gode männen till ensamkommande barn utbildning. Kommunen byggde upp sitt utbildningskoncept för gode män till ensamkommande barn inom ramarna för det utbildningsprojekt som Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare och Röda Korset drev mellan 2008 och 2012.

Örebro kommun har även deltagit i utformandet av SKL:s webbutbildning

Foto: Scandinav bildbyrå

Personerna på bilden har ingen koppling till textens innehåll.

för gode män och tagit med sig många erfarenheter från samarbetet med Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare. Nu genomgår alla gode män SKL:s webbutbildning, de får sedan en kortare utbildning på kansliet inför uppdraget och överförmyndarna i länet bjuder regelbundet in gode män till en heldagsutbildning med föreläsare från socialtjänst, Migrationsverket och andra aktörer som har viktig kunskap att förmedla.

- Vi samarbetar med Örebro frivilliga samhällsarbetare och

uppmuntrar alla våra gode män att nätverka i föreningen. Eftersom vi som tillsynsmyndighet inte ska gå in och ge råd i specifika situationer, kan det vara värdefullt för de gode männen att ha kontakt med varandra i föreningen, säger Ann-Catrin.

Överförmyndarkansliet rekryterar kontinuerligt nya gode män till alla uppdrag. Eftersom antalet ensamkommande barn ökat de senaste åren finns nästan alltid ett behov av fler frivilliga.

Enhet för rekrytering

Inom Örebro kommun sköts all rekrytering till lagreglerade frivilliguppdrag av gruppen REMO, Rekrytering och mottagning. REMO arrangerar bland annat rekryteringskvällar då överförmyndarkansliet, socialtjänsten och LSS-enheten finns representerad. Samverkan ökar kunskapen om de olika frivilliguppdragen hos de andra förvaltningarna och

gör det lättare att tipsa intresserade medborgare om ett uppdrag som passar dem. Örebro kommun passade på att utveckla konceptet ytterligare som deltagare i Rättsäkerhetsprojektet som drevs av RFS. Mer information om projektet finns i metodboken och slutrapporten, läs mer: www.rfs.se/rattssaakerhetsprojektet

”Jag känner min gode man. Han är snäll, ringer mig och kommer när jag behöver honom.”

Amir, 16 år

Samarbete och förväntningar

Ge barnet tydlig information om vad rollen som god man innebär och hur er kontakt kommer att se ut. Det gör att barnet får realistiska förväntningar på dig som god man.

Om barnet har behov av mer stöd än det du som god man kan ge – undersök behovet och försök att tillgodose det på annat sätt. Du kanske kan ansöka om kontaktperson enligt SoL, socialtjänstlagen, uppmuntra barnet att gå med i en förening eller undersöka om barnet behöver professionellt samtalsstöd.

Innan en god man förordnas får barnet yttra sig, om det är möjligt. Försök skapa en bra relation med barnet och gör barnet delaktigt i den mån som är lämpligt beroende på ålder och mognad. I uppdraget ingår också att sätta gränser, vilket inte alltid är populärt hos barnet. Ganska

starka meningsskiljaktigheter kan råda utan att den gode mannen på något sätt missköter sitt uppdrag.

Samverka om regler och rutiner

För barnets bästa behöver gode mannen ha ett bra samarbete med dem som ansvarar för den dagliga omvårdnaden. För att skapa bra samarbete med personalen på barnets boende behöver gode mannen känna till vilka regler som gäller på boendet och tillsammans med andra gode män skapa bra rutiner som gör att det känns rättvist för alla.

Boendet kan ta upp vissa frågor gemensamt med de gode männen för att skapa rutiner som gör att barnen slipper utsättas för onödigt avundsjuka. De gode männen kan till exempel enas om praktiska regler för fickpengar.

Vårdgivaren ansvarar för den dagliga omsorgen, såsom att barnet kommer till skolan och möten hos myndigheter. Den gode mannen ska se till att möten och

tider bokas för till exempel hälsoundersökning, tandläkare och optiker. Den gode mannen ska avtala med boendepersonalen om vem som kan hjälpa barnet i vardagen med inköp och daglig omsorg.

Överförmyndaren ytterst ansvarig

Om till exempel boendepersonal anser att den gode mannen inte sköter sitt uppdrag för på ett korrekt sätt bör personen informera överförmyndaren, som är tillsynsmyndighet för gode män.

Barn som anser att den gode mannen missköter sitt uppdrag kan ta upp det med kontaktpersonen på boendet, socialtjänsten eller en annan vuxen. Om det är aktuellt kan den vuxna hjälpa barnet att göra en anmälan till överförmyndaren.

Vid en sådan anmälan begär överförmyndaren in ett yttrande från den gode mannen, som har rätt att bemöta kritiken. Om det finns skäl för det kan gode mannen entledigas från uppdraget och ersättas.

Klädinköp och presenter

Det är boendets uppgift att köpa kläder. Som god man kanske du väljer att göra det tillsammans med barnet ändå vid något tillfälle. Det är bra att känna till att det i så fall är utanför uppdraget. Det

händer att en god man ger ”sitt barn” presenter. Det är bra att vare medveten om att gåvor kan väcka avundsjuka bland andra barn på boendet och att det inte ingår i uppdraget att köpa presenter till barnet.

Förening för ensamkommande ungdomar

Tipsa om SEF, Sveriges ensamkommandes föreningar!
Läs mer på: www.sef-riks.se

Ungdomarna på bilden har ingen koppling till skriftens innehåll. Foto: Nicklas Thegerström, Scanpix

Hamid från Afghanistan fyller snart 18 år: "Min gode man är bäst! Jag trivs med henne och vi har en bra relation med varandra. Vi ska träffas i morgon. Ibland går vi ut och äter lunch eller lagar mat tillsammans. Hon kommer på möten i skolan, hon lyssnar på mig och kommer när jag vill träffa henne."

Ali Rehza berättar att han fått byta god man för att den förra inte var bra: "Den nya har jag bara träffat en gång. Den första lyssnade inte på mig och gav inte det stöd jag behövde. Ibland kom hon inte till möten. Jag ringde till socialtjänsten två, tre gånger och klagade och de hjälpte mig."

Tips!

Skriv ut broschyren "Så fungerar det att söka asyl" på barnets språk på Migrationsverkets hemsida. Finns på svenska, engelska, arabiska, dari, somaliska och tigrinja. Se: www.migrationsverket.se/barn

I Uppsala kommun får ensamkommande barn ofta samma person som god man och sedan som särskilt förordnad vårdnadshavare.

Karin Fredriksson arbetar vid en av enheterna för ensamkommande barn i Uppsala.

– Det första uppdraget vi har är att se till att barnet får ett tryggt boende. Vi gör också en barnavårdsutredning av alla, inte för att det inkommit en anmälan om problem, utan för att barnet är här utan vårdnadshavare. Utredningen syftar till att ta reda på barnets behov, berättar Karin.

God man bidrar vid möten

Vid första mötet med socialsekreteraren brukar barnets gode man följa med.

– Den gode mannen har ofta mycket att bidra med i utredningen. En del barn

tycker det är så jobbigt att berätta om sina upplevelser och låter den gode mannen förmedla dem.

Många gode män fortsätter

När sedan barnet fått uppehållstillstånd ansvarar socialtjänsten för att tillsätta en särskilt förordnad vårdnadshavare.

– Vi frågar alltid gode mannen om den vill fortsätta som särskilt förordnad vårdnadshavare och det är många som gör det. Överförmyndaren har också uttryckt att det är naturligt och för barnets bästa eftersom de har en upparbetad kontakt.

En tredjedel får kontaktperson

I Uppsala kommun får ungefär en tredjedel av de ensamkommande barnen en kontaktperson efter 18-årsdagen, berättar Karin.

Det handlar vanligtvis om dem som flyttar till ett utslussboende som bara är bemannat några timmar kvällstid, säger Karin.

Ungefär hälften av dem får sin god man eller särskilt förordnade vårdnadshavare också som kontaktperson, fram till att de är 21 år.

– De här ungdomarna har redan träf-

Kontinuitet i uppdragen

fat så många nya personer att man ofta väljer att inte ta in ytterligare en person att knyta an till.

Att tydliggöra de olika rollerna

– I vissa fall har jag märkt att det kan vara lite svårt för den gode mannen att byta roll, personen har fortsatt att agera som en slags advokat med att granska och ifrågasätta socialtjänstens beslut.

Sådana missuppfattningar tror Karin att det går att förebygga genom att redan vid intervjun ge tydligare information om uppdraget kontaktperson. Kontaktpersonen arbetar ju också för barnets bästa, men på uppdrag av socialtjänsten och oftast med fokus på sociala aktiviteter.

Uppföljning

För att socialtjänsten ska veta att barnets boende fungerar som det är tänkt och att andra behov är tillgodosedda behövs uppföljningsmöten, både enskilt med barnet samt med gode mannen och vårdgivaren.

“När vi samarbetar fungerar det jättebra”

Anette Delin är chef för enheten för ensamkommande barn och unga i Sollentuna. Där ingår Tunbergets HVB-hem för ensamkommande pojkar.

Personalen på boendet samverkar med de gode männen utifrån särskilda rutiner. På ett inskrivningsmöte går de tillsammans igenom vad uppdraget innebär och hur genomförandeplanen ser ut. På mötet deltar pojken, den gode mannen och personalen på boendet. Med utgångspunkt i utredningsmetoden BBIC, Barns behov i centrum, drar de upp riktlinjer utifrån barnets individuella behov.

För att ringa in vilka delar i vardagen som pojken behöver särskilt stöd och uppmuntran kring använder de ADL-metoden. Anette anser att de gode männen har en viktig roll i att motivera sina barn mot målen i genomförandeplanen så att de integreras bra och bli självständiga. – Vi följer SKL:s riktlinjer när vi går igenom vad vi på boendet och den gode

mannen ska göra. Vi vill att de gode männen ska vara aktiva och ha regelbundna kontakter med oss på boendet, socialtjänsten, skolan och skolhälsovården. De ska också se till att barnet har en fungerande budget som vi hjälper pojkarna att följa. Vi bjuder in gode männen till samverkansmöten, men alla kommer inte, säger Anette och uttrycker besvikelse över dem som inte tar uppdragen på allvar.

Några av pojkarnas berättelser bekräftar att de gode människors insatser varierar i kvalitet. För en tid sedan blev en god man entledigad och ersatt. Men Anettes erfarenhet är att det också finns många gode män som är enormt engagerade och har ett fint samarbete med barnet och boendet.

ADL, Allmän daglig livsföring, alternativt Anpassning i dagligt liv eller Aktiviteter i dagligt liv, syftar på de grundläggande aktiviteter som en individ måste behärska för att kunna ha ett självständigt vardagsliv.

Anette Delin anser att bra gode män:

1. Vet vad de ska göra
2. Är engagerade
3. Har kontakt med barnet
4. Har kontakt med socialtjänstens utredare
5. Deltar på alla viktiga möten
6. Kommer på besök och har telefonkontakt med barnet
7. Har en relation till barnet/ungdomen
8. Motiverar mot målen så att barnet integreras och blir självständigt.

Godmanskapet kan bli tydligare

Pojken på bilden har ingen koppling till skriftens innehåll. Foto: Nicklas Thegerström, Scanpix

Mosa kom till Sverige från Afghanistan som 15-åring. Idag är han snart 18 år och bor i egen lägenhet.

Under sina två och ett halvt år i Sverige har han flyttat fem gånger och bytt skola två gånger.

Efter ett par veckor i landet fick han en god man. Godmanskapet fungerade väl. Kvinnan som Mosa hade som god man ringde och kom och hälsade på varje vecka. Hon var snäll och hjälpte Mosa med asylansökan, ordnade möten med advokaten och tog hand om ekonomin. Efter tre månader kunde Mosa börja i skolan. Han fick mycket stöd och information från sin gode man.

– Hon har alltid varit tillgänglig och hört av sig till mig när jag sökt henne, säger han. När Mosa fick permanent uppehållstillstånd, PUT, upphörde godmanskapet och han fick en särskilt förordnad vårdnadshavare.

Mosa har en hel del tankar och idéer om hur godmanskapet kan bli bättre för alla.

Så kan godmanskapet bli bättre enligt

Mosa:

1. Tydligare uppdrag

Uppdraget som god man och särskilt förordnad vårdnadshavare behöver bli tydligare. Vad ska de göra och vad ska de inte göra?

2. Tätare kontakt

Ha kontakt mer än en gång i månaden, gärna varje vecka.

3. Vara tillgänglig

Svara i telefon och ringa tillbaka

när barnet vill ha kontakt.

4. Mer lika för alla

Undvik onödig avundsjuka och upplevd orättvisa bland barnen på boendet genom överenskommelser och regler mellan ungdomarna, personalen och de gode männen.

5. Färre uppdrag samtidigt

”Jag vet en god man som har fler än trettio barn.” Vissa gode män har för många uppdrag samtidigt och hinner inte med alla.

När uppdraget upphör

Ett uppdrag upphör när:

Barnet fyller 18 år

Den gode mannen behöver inte begära sitt entledigande när barnet fyller 18 år, uppdraget upphör automatiskt. Det är däremot viktigt att den gode mannen informerar barnet om att uppdraget upphör. Ta upp möjligheten att ansöka om kontaktperson enligt socialtjänstlagen med ungdomen och hjälp till med ansökan om behovet finns.

Barnets vårdnadshavare kommer till Sverige

Om barnets föräldrar eller någon som trätt i deras ställe kommer till Sverige upphör också den gode mannens uppdrag, men först efter att Skatteverket registrerat föräldrarna som vårdnadshavare. Det förutsätter också att föräldern/na inte är förhindrad att utöva vårdnaden, till exempel på grund av sjukdom. Finns tveksamheter om vårdnadsskapet måste detta utredas innan förordnandet för den gode mannen upphör. För att få klarhet i detta bör den gode mannen ha kontakt med Migrationsverket. Den gode mannen ska meddela överförmyndaren om barnets vårdnadshavare kommer till Sverige.

Barnet får placering i annan kommun

Om barnet placeras i en annan kommun ska gode mannen meddela överförmyndaren om barnets flytt. Godmanskapet kvarstår så länge inte gode mannen ansöker om entledigande. Barnets nya vistelsekommun ansvarar i så fall för att tillsätta en ny god man.

Barnet får avslag och lämnar Sverige

Om barnet varaktigt lämnar Sverige upphör uppdraget som god man. Beslutet om

avslag på asylansökan skickas till barnet, ombud och god man. Barnet och god man kallas till flera möten på Migrationsverket för att förbereda resan till hemlandet. En avvisning innebär ofta stor besvikelse och kan vara känslomässigt svårt för alla som står barnet nära, men det finns också barn som kan reagera med lättnad då de inte själva önskat komma till Sverige. Det är viktigt att komma ihåg att den gode mannen inte har misslyckats i sitt uppdrag om barnet får avslag.

Barnet avviker

Ett barn som lämnar sitt boende kan ibland betraktas som avviken. God man ansvarar för att polisanmäla om barnet avviker/försvinner eftersom det kan vara utsatt för brott. Om barnet avvikit kvarstår god man i några månader.

Särskilt förordnad vårdnadshavare utses

När ett ensamkommande barn beviljas uppehållstillstånd i Sverige ska en särskilt förordnad vårdnadshavare utses till barnet. Den gode mannen ska avrapportera ärendet till den nya vårdnadshavaren. Den gode mannen bör träffa den särskilt förordnade vårdnadshavaren och överlämna information om barnet och de särskilda behov som barnet har. Om barnet vill det väljer en del gode män att fortsätta som barnets särskilt förordnade vårdnadshavare.

Den gode mannen byts ut eller entledigas

Om den gode mannen vill avsluta sitt uppdrag är hon eller han skyldig att kvarstå tills överförmyndaren hittat en ny god man som kan ta över uppdraget.

Den gode mannen måste även överlämna tillgångar och informera den nya gode mannen om barnet samt upprätta slutredovisningen för den period uppdraget gällt. En nytillsatt god man ska gå igenom redovisningar från den tidigare gode mannen. Det är även viktigt att veta att en ny god man har treårig talerätt ifall den nya gode mannen anser att den förra gode mannen missbrukat sitt uppdrag. Den gode mannen kan entledigas på grund av olämplighet som missbruk, försummelse, ekonomisk obestånd eller annan orsak som inte gagnar barnet.

CHECKLISTA FÖR AVSLUTAT UPPDRAG

- uppdraget upphör automatiskt vid barnets 18-årsdag
- informera barnet när uppdraget avslutas
- ansök om kontaktperson enligt SoL om behov finns
- meddela överförmyndaren om barnet flyttar till en annan kommun
- meddela överförmyndaren om barnet varaktigt lämnar Sverige
- uppdraget upphör om barnet varaktigt lämnar Sverige
- meddela överförmyndaren om barnet avviker samt polisanmäl försvinnandet
- avrapportera ärendet till den särskilt förordnade vårdnadshavaren

Efterforskning av anhöriga

Om barnet har förlorat kontakten med föräldrar och syskon och vill få hjälp med att leta efter dem hjälper Röda Korset till.

Röda Korset efterforskar i dessa fall:

- Kontakten har förlorats på grund av krig, konflikt, naturkatastrof eller migration
- Personen som eftersöks finns utanför Sverige
- Barnet har själv uttömt alla möjligheter att hitta personen och det har gått sex månader efter separationen.

För att påbörja efterforskning för ett ensamkommande barn i Sverige behöver barnets gode man kontakta Röda Korset.

Röda Korset behöver inledningsvis följande uppgifter:

- Fullständigt namn och ålder på barnet eller ungdomen i Sverige.
- Vem eller vilka familjemedlemmar ska efterforskas?
- När hade personen senast kontakt med sina anhöriga?
- Hur och var hade personen senast kontakt med sina anhöriga?
- På vilket sätt förlorade personen kontakten med sina anhöriga?
- Vad har personen själv gjort för att få kontakt med sina anhöriga?

På samtliga punkter är det viktigt att vara

så specifik och detaljerad som möjligt. God man kan här hjälpa barnet genom att tillsammans gå igenom samtliga punkter och skriva ner information, kanske rita en karta eller ta fram kartlänkar på nätet.

God man kan också hjälpa barnet eller ungdomen att själv söka efter sin familj, via sociala medier eller genom att göra en egen sökning på ICRC Restoring Family Links: www.familylinks.icrc.org

Besök vid närmaste kontor

Om Röda Korset bedömer att det finns tillräckligt med information för att gå vidare med ärendet bokas ett besök in hos Röda Korset i närheten av där barnet bor.

Vid besöket genomförs en intervju och en efterforskningsblankett fylls i såväl som andra nödvändiga formulär beroende på i vilket land den efterforskade tros befinna sig.

God man behöver närvara vid besöket och uppvisa legitimation och kopia på sitt förordnande. God man ansvarar också för att boka en tolk om det behövs.

Så går efterforskningen till

För att efterforska försvunna anhöriga samarbetar Röda Korset med Internationella rödakorskommittén (ICRC) och nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningar över hela världen.

Efterforskningen på plats går ofta till så att rödakorsorganisationen i det aktuella landet åker till den efterforskade familjemedlemmens senast kända adress och kontaktar grannar samt lokala auktoriteter för att få information om vad som hänt familjemedlemmarna.

I många länder används också media på

Foto: Joi Grinde

olika sätt för efterforskningen, som därför aldrig kan ske i hemlighet.

Möjlighet till "passiv efterforskning"

"Passiv efterforskning" kan erbjudas om det inte finns tillräcklig med information för att starta en efterforskning, om efterforskning inte kan ske i ett visst område eller om personen i Sverige inte vill att Röda Korset ska efterforska i ett visst område.

Det innebär att ärendet inte skickas vidare till någon rödakorsorganisation i det aktuella landet. Sökningar på de anhöriga görs då enbart i Svenska Röda Korsets ärendehanteringssystem samt i en databas som delas av rödakorsorganisationer i Europa. Om ingen information hittas sparas ärendet i databaserna för att möjliggöra eventuella framtida matchningar.

Läs mer www.redcross.se

Familjeåterförening

Personerna på bilden har ingen koppling till texten. Foto: Sofia Sabel

Röda korset arbetar för att ensamkommande barn och deras familjer ska kunna återförenas.

För att underlätta för separerade familjer att återförenas kan Röda Korset:

- Informera om reglerna för familjeåterförening och hur anhöriga ska göra för att söka uppehållstillstånd på grund av anknytning
- Hjälpa till i kontakterna med myndigheter och andra organisationer i Sverige och utomlands
- Bistå personer i Sverige och dess anhöriga i processen vid familjeåterförening,

till exempel med överklagan vid avslag

- Möta anhöriga vid flygplatsen och lotsa dem vidare till inrikesflyg eller tåg
- Erbjudna resestöd till familjer som fått uppehållstillstånd, men saknar ekonomiska möjligheter att resa till Sverige.

I en ansökan om familjeåterförening är det viktigt att komma ihåg att det är barnets eller ungdomens familj som är sökande. Familjen/familjemedlemmen behöver lämna in en ansökan om uppehållstillstånd på grund av anknytning på en svensk ambassad i hemlandet, eller i det land den befinner sig. I de flesta fall kan numera en ansökan påbörjas digitalt via Migrationsverkets hemsida, www.migrationsverket.se.

Nya lagförslag

I december 2015 föreslog regeringen tillfälliga lagändringar. Om riksdagen beslutar om ändringarna kommer ensamkommande barns möjligheter till att återförenas med sina föräldrar och syster i Sverige att försämrats. Till exempel är det enligt förslaget bara personer som fått flyktingstatusförklaring som har rätt till familjeåterförening.

Personer som fått flyktingstatusförklaring ska få treåriga tillfälliga uppehållstillstånd, enligt förslaget, det gäller även ensamkommande barn. De som bedöms vara alternativt skyddsbehövande ska få ettåriga uppehållstillstånd. Möjligheten till uppehållstillstånd på grund av synnerligen/särskilt ömmande skäl tas bort och ersätts med humanitära skäl i vissa undantagsfall.

Enligt förslaget ska lagändringarna börja gälla 31 maj 2016. Följ om ändringar träder i kraft på www.migrationsverket.se/asyl

Ansvarsområden

Arbetsförmedlingen

Arbetsförmedlingen har inget ansvar för ensamkommande barn utöver vad som gäller för andra unga under 18 år. Först efter uppehållstillstånd som flykting eller skyddsbehövande (som ligger till grund för folkbokföring) kan ensamkommande delta i etableringsuppdraget på Arbetsförmedlingen. Via praktik och validering kan de bedöma den unges yrkeskompetens.

Boendet

Kommunerna ansvarar för att ordna barnets boende, i kommunal eller privat regi. Boendet kan vara ett hem för vård och boende (HVB), familjehem eller stödboende för unga mellan 16-20 år.

CSN

CSN ansvarar för studiestöd. Barn mellan 16-20 år har rätt till studiebidrag om de fått uppehållstillstånd som flykting eller skyddsbehövande.

Elevhälsan

Elevhälsan arbetar förebyggande och hälsofrämjande. Alla elever ska erbjudas hälsobesök i grund- och gymnasieskolan. Skolsköterskorna gör hälsoundersökningar och ger enklare sjukvård och rådgivning. Elevhälsan är kostnadsfri.

Inspektionen för vård och omsorg

IVO ansvarar för tillsyn inom hälso-och

sjukvård och socialtjänst. Patienter eller närstående till patienter, kan göra en anmälan till IVO vid missnöje med hälso- och sjukvården eller med socialtjänsten.

Landstinget

Asylsökande barn har rätt till hälso-, tand- och sjukvård på samma villkor som andra barn i det svenska samhället.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen ansvarar för tillsyn av kommunernas mottagande av ensamkommande barn samt för överförmyndarverksamheten.

Migrationsverket

Migrationsverket tar emot och prövar barnets ansökan om asyl, samt ska anvisa barnet till en kommun för boende så snart som möjligt. Migrationsverket anmäler till överförmyndaren när det finns ett barn med behov av god man. Myndigheten handlägger frågor som rör ekonomiskt bistånd till barnen och gör i förekommande fall åldersbedömningar. Formellt har Migrationsverket ansvar för att efterforska barnets familjemedlemmar under asylprocessen. Vid ett eventuellt avslag eller beslut om överförande till annat land arbetar Migrationsverket med återvändandet eller överföringen.

Migrationsdomstolen

Avslag på asylansökan eller ansökan om familjeåterförening kan överklagas till Migrationsdomstolen. Observera att Migrationsverkets åldersbedömning inte går att överklaga. Migrationsdomstolens beslut kan överklagas till Migrationsöverdomstolen vid Kammarrätten. För att Migrationsöverdomstolen ska ta upp ärendet krävs prövningstillstånd. Prövningstillstånd beviljas om domstolens avgörande kan bli vägledande för hur liknande fall ska bedömas eller om det finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Polisen

Polisen arbetar med verkställighet av beslut om utvisning som ska ske med tvång. Om ett barn uttryckligen sagt att det inte tänker återvända till hemlandet överlämnar Migrationsverket verkställigheten av utvisningen till polisen.

Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare

RFS, består av cirka 80 lokalföreningar runt om i Sverige som har medlemmar med lagreglerade frivilliguppdrag, god man för ensamkommande barn, särskilt förordnad vårdnadshavare, god man, förvaltare, kontaktperson, stöd/kontaktfamilj, stödperson, lekmanövervakare samt besökare på anstalt och häkte. RFS arbetar för att alla personer som är i

behov av stöd från frivilliga samhällsarbetare ska få en rättssäker insats med god kvalitet. Medlemmarna omfattas av en olycksfalls- och krisförsäkring och har möjlighet att teckna en ansvarsförsäkring. RFS lokalföreningar ordnar utbildningar, temakvällar och erfarenhetsutbyte med andra frivilliga samhällsarbetare. RFS medlemmar har även möjlighet att få juridisk rådgivning och stöd av en ombudsman. På RFS hemsida hittar du information och nyheter som berör frivilliguppgiften. Det finns också ett godmansforum där du kan diskutera sådant som är viktigt i uppdraget.

Röda Korset

Röda Korset finns i 188 länder och är politiskt och religiöst obundna. Organisationen hjälper människor som drabbas av krig, väpnade konflikter och naturkatastrofer. Röda Korset försvarar flyktingars och migranternas mänskliga rättigheter, särskilt rätten till asyl och rätten att leva med sin familj. Röda Korset ger stöd och råd till migranter i hela Sverige. Organisationen ger stöd i asylprocessen, hjälper till att efterforska försvunna anhöriga och med att återförening familjer som har splittrats på grund av konflikter eller krig. Röda Korset bidrar också till att flyktingar och migranter får stöd i att hitta vägar in i det svenska samhället genom träning i svenska språket och mentorsprogram.

För personer med krigs- och tortyrskador finns behandlingscenter på flera ställen i landet.

Röda Korsets Ungdomsförbund

Röda Korsets Ungdomsförbund arbetar för och med barn och unga som befinner sig i utsatta situationer. Ungdomsförbundet är självständigt från Svenska Röda Korset. Kärnan i verksamheten är lokalföreningar som drivs av unga och som har medlemmar i hela landet. Det lokala arbetet utgår ifrån varje ords behov. Ungdomsförbundet utgår från barn och ungas perspektiv och behov. Exempel på verksamheter är kompisgrupper för ensamkommande barn, läxhjälp, frukostklubbar och chattjouren Jourhavande kompis.

Skatteverket

Skatteverket ansvarar för att folkbokföra barn som fått uppehållstillstånd i mer än ett år samt ge barnet ett personnummer.

Skola

Barnet har rätt att gå i skola och detta ska ske skyndsamt efter ankomst till Sverige. Ensamkommande barn har inte skolplikt. Skolan ska kartlägga elevens kunskaper och erbjuda utbildning anpassad utifrån individens behov och förutsättningar.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen tar fram föreskrifter och allmänna råd, samt riktlinjer till socialtjänsten och hälso- och sjukvården.

Socialtjänsten

Socialtjänsten i kommunen där barnet vistas ansvarar för att utreda barnets behov, ordna boende samt eventuella andra insatser. Gode mannen ska vara delaktig i utredningen och samtycka till placeringsbeslutet. Om barnet beviljas uppehållstillstånd ansvarar socialnämnden för att utse en särskilt förordnad vårdnadshavare. Socialtjänsten ansvarar då också för fortsatta insatser samt för barnets integration. Socialnämnden har formellt ansvar för att efterforska barnets familjemedlemmar då barnet fått uppehållstillstånd.

Sveriges ensamkommandes riksförbund

SEF är en sammanslutning av föreningar där ensamkommande ungdomar kan träffa andra i samma situation.

Överförmyndaren

Överförmyndaren/överförmyndarnämnden är den kommunala myndighet som ansvarar för tillsyn av bland annat gode mäns insatser. Barnets vistelseort avgör vilken överförmyndare som har ansvaret. Överförmyndaren ansvarar för att skyndsamt utse lämplig god man åt barnet.

Foto: Li Fernstedt

Elevhälsan stödjer barnens utveckling

– Elevhälsans roll är att stödja barnens hälsa och bidra till att de lyckas i skolan, säger Stefan Kling, skolöverläkare i Malmö.

Han har ett övergripande ansvar för medicinska elevhälsan (skolhälsovården) och ordnar regelbundet utbildningar för all sin personal där de bland annat går igenom nationella riktlinjer och vägledningsdokument från Skolverket och Socialstyrelsen samt nya uppdrag för Malmö Stad. I hans roll ingår även att ta fram bra rutiner för verksamheten.

– Vi har ett särskilt fokus på ojämlikheter i hälsa inom hela Malmö stad. Vi diskuterar bland annat vad man kan göra för att förbättra hälsan hos de mest sårbara barnen, till exempel de ensamkommande barnen, säger Stefan Kling.

Han har stor erfarenhet av skolornas mottagande av ensamkommande barn. – Jag och mina medarbetare planerar samtidigt hälsovården för alla nyanlända

barn i hela Malmö. Varje skolområde har också en egen skolläkare.

På alla skolor finns elevhälsoteam som består av skolsköterska, kurator, specialpedagog och psykolog. Skolorna får även regelbundet besök av skolläkaren. Elevhälsoteamet har ett nära samarbete med barnkliniken och BUP, Barn och ungdomspsykiatri, i Malmö och skriver vid behov remiss.

Skolläkaren ordinerar individuella vaccinationsscheman för alla nyanlända barn och kontrollerar att provtagningar har utförts i primärvården, där alla asylsökande har rätt till undersökning.

Stefan berättar att skolan har ansvar att dokumentera sina medicinska bedömningar, såväl som de pedagogiska. Dokumentation som barnet sedan får med sig när det lämnar skolan.

– Det är viktigt att den gode mannen eller någon annan vuxen är med vid hälsoundersökningarna i skolan, som kan ta emot den information som läkaren ger. Undersökningen kan till exempel leda till ganska komplicerade program för vaccination. Den typen av information måste följa med barnet. Det kan röra sig om allt

möjligt kroppsligt eller psykiska problem som den gode mannen bör ha vetskap om och som man kanske behöver informera boendet eller barnpsykiatri om.

Stefan tycker att godmanskapet verkar fungera ”påfallande väl”. Han anser att den information som elevhälsan kan ge är betydelsefull för att de gode männen ska kunna bevaka barnets rättigheter och intressen.

– De gode männen har framför allt en viktig funktion när det gäller att skapa ett bra samarbete runt barnen. Speciellt för de barn som har det extra svårt. I början vet man inte vilka de barnen är. Hälsa och inläring hänger ihop, säger han.

– Jag har till exempel varit med om att barnet haft så stora uppenbara kognitiva svårigheter eller andra funktionsnedsättningar, att de har behov av barnhabilitering.

Att skolan ger struktur på vardagen betyder mycket för de ensamkommande barnen, anser Stefan.

– De behöver en så väl fungerande vardag som möjligt.

Barnombuds- mannen

Barnombudsmannens huvuduppgift är att företräda barn och ungas rättigheter och intressen med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen. Myndigheten ska utbilda och informera om barnkonventionen, men också bevaka hur konventionen efterlevs i samhället.

På [www.barnombuds-
mannen.se](http://www.barnombuds-
mannen.se) finns barn-
konventionen som lätt-
läst skrift samt översatt till
olika språk.

Våga ställ krav

– för barnen och ungdomarna förväntar sig det!

Text: Barnombudsmannen Foto: Pawel Flato

Antalet barn som söker asyl i Sverige och som kommer utan någon medföljande vuxen har ökat kraftigt de senaste åren. Barnen har flytt från krig, förföljelse och andra svåra förhållanden. Många av barnen bär med sig svåra upplevelser som de aldrig fått möjlighet att bearbeta. De har också en konstant oro för sina familjemedlemmar som de skilts från och ibland inte vet om de över huvud taget är vid liv. Barnen känner inte någon i Sverige som de kan knyta an till när de anländer. De kan varken tala språket eller orientera sig i den nya och främmande tillvaron. De måste förlita sig på att okända vuxna i ett nytt land har deras bästa för ögonen.

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) gäller alla barn som befinner sig i Sverige. Det innebär att de ensamkommande asylsökande barnen har samma rättigheter som alla andra barn som vistas i Sverige. De här barnen har rätt till att vuxna ger dem skydd, ser till att de får gå i skolan, ordnar så att de får sjukvård och en meningsfull vardag med fritidsaktiviteter.

FN:s barnrättskommitté har kritiserat

Sverige för brister i mottagandet bland annat vad gäller barns rätt till skolgång och tillgång till hälso- och sjukvård. För vissa barn tar det även mycket lång tid, upp emot flera veckor, innan kommunen utser en god man.

Barnrättskommittén har rekommenderat Sverige att säkerställa att alla ensamkommande asylsökande barn får en god man utsedd efter 24 timmar efter att de kommit hit. Det är en rekommendation som jag ställer mig helt bakom. Det är mycket viktigt att barnen har en stabil vuxenvägledning redan från första dagen de har kommit till Sverige. Utifrån barnkonventionen och barnrättskommitténs kritik har Barnombudsmannen under många år uppmärksammat de ensamkommande asylsökande barnens situation.

Jag har mött flera barn och ungdomar som bor i transitboenden och på boenden i anvisningskommuner. Utifrån de här mötena kan jag se att flera barn inte får det psykosociala stöd som de ofta är i behov av eller att de inte får den skolgång de har rätt till. Många lever i transitboenden under en lång tid innan de får

ett långvarigt och stabilt boende under asylprocessen. Den här situationen är både påfrestande och negativ då de först ska anpassa sig till en miljö och ett sammanhang i ett ankomstboende för att sedan bli flyttade till en ny kommun och ett nytt boende och påbörja en ny anpassningsprocess.

Som god man för ett ensamkommande asylsökande barn följer ett stort ansvar. Den gode mannen ska gå in som både förmyndare och vårdnadshavare i stället för barnets föräldrar – dock utan att ha den faktiska vårdnaden eller en försörjningsplikt gentemot barnet. Den gode mannen ersätter alltså i mångt och mycket det som barnets föräldrar normalt skulle ha gjort.

Jag har mött flera ensamkommande barn som uttryckt sina förväntningar på er gode män. De önskar att ni ger dem uppmärksamhet och tid och att ni lyssnar på dem och tar dem på allvar. De vill också ha er hjälp och ert stöd i kontakt med myndigheter, boenden och andra aktörer.

Jag förstår att det här inte är ett helt lätt uppdrag. Därför vill jag nu rikta ett stort tack till alla er gode män som tar

på er detta ansvar! Ni har en nyckelroll i mottagandet av dessa barn och därför är er insats så viktig.

Det är samhället och våra myndigheter som har en skyldighet att tillgodose barnet den omsorg som han eller hon har rätt till. Därför är det viktigt att ni som gode män vågar ställa krav på relevanta aktörer. Exempelvis kan nämnas följande. Socialtjänsten ska utreda barnets situation när de väl är på plats i kommunen och sätta in tillräckliga stöd- och hjälpinsatser när så behövs. Migrationsverket har ett ansvar för att utreda barnets asylskäl på ett korrekt och skyndsamt vis, att barnet får komma till tals i processen och att det finns kompetenta tolkar som talar rätt språk. Kommunens överförmyndare rekryterar er som gode män och ska se till att ni har den utbildning som krävs för att ni ska klara av ert uppdrag på ett så bra sätt som möjligt.

Glöm inte att ni som gode män har rätt att ifrågasätta om dessa rättigheter inte tillgodoses!

Fredrik Malmberg
Barnombudsman

I barnkonventionen finns 41 artiklar som handlar om barnets rättigheter.

1. Definition av "barn"
2. Icke-diskriminering
3. Barnets bästa
4. Genomförande av rättigheterna
5. Föräldrarnas ledning
6. Rätt till liv, överlevnad och utveckling
7. Rätt till namn och nationalitet
8. Rätt att behålla identitet
9. Åtskiljande från föräldrar
10. Familjeåterföreningar
11. Olovligt bortförande
12. Rätt att bli hörd och få sina åsikter beaktade
13. Yttrande- och informationsfrihet
14. Tanke-, samvets- och religionsfrihet
15. Förenings- och församlingsfrihet
16. Rätt till privat- och familjeliv
17. Tillgång till lämplig information
18. Uppfostran och utveckling
19. Skydd mot övergrepp
20. Alternativt omvårdnad
21. Adoption
22. Flyktingbarn
23. Barn med funktionshinder
24. Hälsa- och sjukvård
25. Översyn avseende omhändertagna barn
26. Social trygghet
27. Levnadsstandard
28. Rätt till utbildning
29. Syftet med utbildningen
30. Barn som tillhör minoriteter eller urbefolkningar
31. Vila, fritid och kultur
32. Skydd mot ekonomiskt utnyttjande
33. Skydd mot narkotika
34. Skydd mot sexuellt utnyttjande
35. Förhindrande av handel med barn
36. Skydd mot annat utnyttjande
37. Skydd mot tortyr och dödsstraff
38. Skydd mot väpnade konflikter
39. Rehabilitering
40. Straffprocess och kriminalvård
41. Förhållande till mer långtgående bestämmelser

Lagar och regler

Barnkonventionen

Barnkonventionen innehåller 54 artiklar, varav 41 är "sakartiklar" som slår fast vilka rättigheter varje barn ska ha (se sid 23). Det finns några artiklar i konventionen som är extra relevanta vid mottagandet av ensamkommande barn i Sverige. Artiklarna 10 och 22 tar upp barnets rätt till familjeåterförening och rätten till ett humanitärt och lämpligt mottagande som flyktingbarn. Artikel 26 behandlar varje barns rätt till social trygghet. Barnkonventionen finns att läsa på www.barnombudsmannen.se.

Dublinförordningen

Dublinförordningen reglerar vilket land som ska ansvara för prövningen av en asylansökan. Förordningen gäller i EU-länderna samt i Norge, Island, Schweiz och Liechtenstein. Alla asylsökande som är över 14 år får lämna fingeravtryck. Dublinförordningen ändrades den 1 januari 2014, och innehåller nya bestämmelser kring ensamkommande barn.

Om det finns familjemedlemmar eller släktingar i något annat medlemsland ska barnet överföras dit, förutsatt att det är för barnets bästa. I annat fall ska det land där barnet befinner sig pröva ansökan. Om något medlemsland redan har prövat asylansökan återsänds dock barnet dit. Dessa ärenden kallas ibland "dublinärenden".

Föräldrabalk (1949:381)

Denna lag reglerar den gode mannens/särskilt förordnade vårdnadshavarens rättigheter och skyldigheter angående tillsyn, ersättning, arvode och redovisning. Lagen innehåller dessutom generella regler om vem som är lämplig som god man.

Hälso och sjukvårdslag (1982:763)

En så kallad ramlag och innehåller de grundläggande reglerna för all hälso- och sjukvård. Den reglerar det som lands-tinget, kommunen eller annan vårdgivare är skyldig att erbjuda patienterna.

Lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn

Lagen reglerar förhållandet mellan gode mannen och det ensamkommande barnet.

Utlänningslag (2005:716)

Utlänningslagen reglerar vem som har rätt att stanna i Sverige. Det finns flera olika grunder för att beviljas asyl. Enligt de regler som gäller i februari 2016 kan en person få permanent uppehållstillstånd om denna anses vara flykting enligt definitionen i FN:s flyktingkonvention, men också om personen bedöms vara alternativt skyddsbehövande eller övrigt skyddsbehövande. För barn gäller att uppehållstillstånd kan beviljas om det föreligger särskilt ömmande omständigheter. Utlänningslagen reglerar också uppehållstillstånd på grund av anknytning till person bosatt i Sverige, en rätt som är begränsad till kärnfamiljen, det vill säga make eller maka, barn under 18 år samt föräldrar/vårdnadshavare till

barn under 18. Vid ett syskons ansökan om att återförenas med ett annat syskon i Sverige prövas alltid anknytningen till den gemensamma föräldern. Detta eftersom rätten till familjeåterförening inte omfattar syskon i direkt led med varandra.

Observera att det finns förslag på lagändringar som kan träda i kraft 31 maj 2016. Läs mer om detta på sida 17 samt www.migrationsverket.se/asyl

Socialtjänstlag (2001:453)

Enligt socialtjänstlagen ska åtgärder som handlar om barn särskilt ta hänsyn till vad som är för barnets bästa. Utredningar och behovsbedömningar gällande ensamkommande barn ska utgå från samma principer som för andra barn och unga.

Var hittar jag lagtexter?

De svenska lagarna finns i Sveriges Rikes lag som är tillgänglig på de flesta bibliotek. På www.lagen.nu eller [\[sum.se\]\(http://sum.se\) går det lätt att söka fram de lagar som är relevanta att känna till som god man/särskilt förordnad vårdnadshavare.](http://www.noti-</p></div><div data-bbox=)

Cirkulär som rör lagar för godmanskapet och ensamkommande barn

Information om lagar och regler för godmanskap och ensamkommande barn finns även i så kallade cirkulär från SKL, Sveriges Kommuner och Landsting. Cirkulären innehåller riktlinjer och råd som riktar sig till kommuner och landsting. Cirkulären hittar du på www.skl.se.

□ Cirkulär 2005:58 Ny lag om god man för ensamkommande barn.

Lästips

Tips på information om ensamkommande barn och om att vara god man.

“Ensamkommande barns rätt”

En vägledning för gode män, kommuner med flera, Strandberg och von Scheele, Wolters Kluver 2015, uppl. 3

“Ensamkommande barn - en forskningsöversikt”

Brunnberg, Borg och Fridström, Studentlitteratur, 2011, uppl. 1:1

Stärkt skydd för ensamkommande barn

Proposition 2004/05:136 som ligger till grund för Lagen om god man för ensamkommande barn.

Länkar

Information om Sverige – portal för nyanlända, www.informationsverige.se

Migrationsverket – här finns information om asylprocessen, Lifos – sidan för rätts- och landinformation. Här kan du bevaka om det blir förändringar gällande asylreglerna enligt de förslag som lades av regeringen hösten 2015, www.migrationsverket.se

Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, www.rfs.se

Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar – kostnadsfri juridisk rådgivning, www.sweref.org

Rädda Barnen – här hittar du bland annat kortfilmer med tips till dig som möter barn som flytt, www.rb.se.

Skolverket – här finns bland annat broschyren Nyanlända elever i fokus, www.skolverket.se

Röda korsets ungdomsförbund, www.rkuf.se

Socialstyrelsen – här finns bland annat skriften Vägledning för socialtjänstens arbete med ensamkommande barn och ungdomar samt foldern Ett gemensamt ansvar för ensamkommande barn och ungdomar, www.socialstyrelsen.se

Svenska Röda Korset, www.redcross.se

Sveriges domstolar – här kan du läsa om migrationsdomstolarnas uppdrag, www.domstol.se

Sveriges Kommuner och Landsting – aktuell information om uppdragen god man för ensamkommande barn och särskilt förordnad vårdnadshavare, samt webbutbildning för gode män för ensamkommande barn. Här kan du ladda ner nyhetsbrevet Aktuellt om ensamkommande barn och ungdomar, www.skl.se

Unicef – organisation som publicerat flera rapporter som berör ensamkommande barn. Dessa finns att ladda ner eller beställa från deras hemsida, www.unicef.se

Ord och begrepp

Artikel 21-förfrågan - En begäran om information om en asylsökande person hos en myndighet i ett annat EU-land, enligt artikel 21 i Dublinförordningen.

Asyl - Ett uppehållstillstånd som beviljas en utländsk medborgare på grunderna flykting eller skyddsbehövande.

Avviken - Asylsökande som lämnat sitt boende en längre tid utan att informera Migrationsverket registreras som "avviken".

Avvisning/Utvisning - Ett beslut om att en person ska lämna Sverige. Ett beslut om avvisning ska fattas inom tre månader efter ansökan om uppehållstillstånd. Därefter kallas beslutet utvisning. Beslutet får normalt inte genomföras förrän det vunnit laga kraft.

BBIC - Barns behov i centrum är en utredningsmetod som socialtjänsten använder.

Daktyloskopi/daktning - Alla asylsökande över 14 år måste lämna fingeravtryck, "daktas".

Dublinförordningen - En EU-förordning som reglerar vilken medlemsstat som ansvarar för att pröva en asylansökan.

Dossiernummer - Varje individ har under asylprocessen en akt/dossier med ett unikt nummer.

Eurodac - EU:s databas för utbyte av fingeravtryck från asylsökande. Alla EU-stater samt Norge, Island och Schweiz deltar i detta samarbete.

Eget boende, EBO - Under väntetiden kan en asylsökande välja att ordna eget boendet, till exempel hos släkt eller vänner.

Laga kraft - När det inte längre finns möjlighet att överklaga ett beslut eller en dom får beslutet rättskraft och kan genomföras/verkställas.

LMA-kort - LMA-kortet är barnets bevis på att han eller hon är asylsökande, enligt Lagen om mottagande av asylsökande. Observera att kortet inte gäller som ID-kort.

Medborgarskap - Medborgarskap är ett rättsligt bindande förhållande som uppstår mellan stat och individ, antingen automatiskt vid födelsen eller efter en anmälan eller en ansökan.

Medicinsk ådersbedömning - När ett asylsökande barn inte har identitetshandlingar att styrka sin ålder med gör Migrationsverket en bedömning om sannolik ålder. Barnet kan själv begära att få genomgå en medicinsk ådersbedömning. Enligt regeringens nya lagförslag ska ådersbedömning göras för alla ensamkommande barn som söker asyl, läs mer på sid 17.

Migrationsdomstol - Migrationsverkets beslut i utlännings- eller medborgarskapsärenden kan överklagas till migrationsdomstolar vid förvaltningsrätterna. Migrationsdomstolarnas beslut kan överklagas till högsta instans som är Migrationsöverdomstolen vid Kammarrätten.

Nöjdförklaring - Att acceptera ett negativt beslut. För ensamkommande barn är det gode mannen som kan göra det.

Offentligt biträde - Offentligt biträde är en advokat/jurist som är utsedd av svenska staten. Det offentliga biträdet ansvarar för att biträda barnet i asylärendet, men det är fortfarande den gode mannen som företräder barnet och som utfärdar fullmakt till biträdet att företräda barnet i asylärendet. I ärenden om familjeåterförening utses inget offentligt biträde.

Ombud - En person som företräder en sökande. För att ombudet ska få ta del av sekretessbelagda uppgifter eller handlingar i ett ärende hos Migrationsverket krävs det en fullmakt från den sökande. För ensamkommande barn är det den gode mannen som får lämna fullmakt till ett ombud.

Permanent uppehållstillstånd, PUT - Enligt de regler som gäller i februari 2016 kan utländska medborgare beviljats ett permanent uppehållstillstånd, vilket innebär tillstånd att bo och arbeta i Sverige under obegränsad tid. Tillståndet gäller så länge personen är bosatt i Sverige och förlängs automatiskt. Observera att det finns förslag om lagändringar, läs mer på sida 17.

Resebidrag - Make, maka och barn under 18 år till en flykting som fått uppehållstillstånd kan söka bidrag för resa till Sverige. Det går även att få resebidrag för att återvända.

Rättrådig - En god man ska vara rättrådig, det vill säga ta hänsyn till vad som är bäst för barnet, använda sunt förnuft i beslut och inte själv vinna fördelar.

Schengenländer - Många av EU:s 27 medlemsländer har anslutit sig till Schengensamarbetet som bland annat innebär att de som bor där ska kunna resa fritt mellan medlemsländerna. Gränskontrollerna mellan länderna har därför tagits bort. Istället sker pass- och inresekontrollen vid gränserna mot länder som inte deltar i Schengensamarbetet.

Talerätt - Rätten att föra talan inför domstol i en rättslig fråga.

Tidsbegränsat uppehållstillstånd, TUT - Ett uppehållstillstånd som bara gäller för viss tid. Enligt lagförslag som kan träda i kraft 31 maj 2016 ska personer, även ensamkommande barn, som fått flyktingstatusförklaring få treåriga tillfälliga uppehållstillstånd. Alternativt skyddsbehövande ska få ettåriga tillfälliga uppehållstillstånd. Läs mer på sid 17.

Verkställighetshinder - Om en person fått av- eller utvisningsbeslut och det uppstår nya omständigheter som utgör hinder mot att verkställa beslutet går det att ansöka om att få dessa skäl prövade av Migrationsverket. Skälen kan till exempel handla om att det inte går att genomföra en resa på grund av sjukdom eller att det inte finns anhöriga som tar emot i hemlandet.

Återvändande - Vid beslut om ut- eller avvisning kallas barnet tillsammans med sin gode man till möten på Migrationsverket för att förbereda återvändandet. Migrationsverket ser till att en vuxen reser med barnet till det andra landet. Om barnet inte vill medverka till hemresan lämnas ärendet till polisen för att verkställa beslutet.

Skriften Nytt liv i Sverige ger en inblick i uppdraget som god man för ensamkommande barn och särskilt förordnad vårdnadshavare. Skriften syftar till att tydliggöra uppdragen och att ge tips och inspiration - för barnens bästa. Nytt liv i Sverige innehåller fakta om myndigheternas ansvar, råd från en god man och barns erfarenheter av att ha en god man.

I denna uppdaterade version av skriften finns även en text om efterforskning av anhöriga och familjeåterförening och på vilket sätt en god man kan hjälpa barnet med detta.

Skriften har tagits fram i samarbete mellan Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare och Svenska Röda Korset, ursprungligen som ett gemensamt utbildningsprojekt 2008 - 2012.

RIKSFÖRBUNDET
FRIVILLIGA
SAMHÄLLSARBETARE